

Ягупов В.В. Професійна суб'єктність, суб'єкт військово-професійної діяльності як інтегральний результат професійної підготовки офіцерів / В.В. Ягупов // Теорія і практика професійної майстерності в умовах цілежиттєвого навчання: монографія / за заг ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во Рута, 2016. – С. 223-233. ISBN 978-617-581-300-3

В.В. Ягупов, доктор пед. наук, професор,
професор кафедри суспільних наук
Національного університету оборони України
імені Івана Черняховського

ПРОФЕСІЙНА СУБ'ЄКТНІСТЬ ЧИ СУБ'ЄКТ ВІЙСЬКОВО- ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ІНТЕГРАЛЬНИЙ РЕЗУЛЬТАТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ

Анотація. Стаття присвячена аналізу професійної суб'єктності офіцерів як проблеми професійної педагогіки і психології. Особлива увага звернуто на розкриття професійної суб'єктності офіцерів як інтегральної професійно важливої якості, яке ґрунтується на позитивному самостваленні, рефлексії, саморефлексії та визнанні у себе діяльних, активно-перетворювальних цілеспрямованих можливостей для самоактуалізації в військово-професійній сфері, і визначає здатності до самодетермінації, самоорганізації та саморегулювання професійної активності згідно зі зовнішніми та внутрішніми критеріями ефективності й доцільності в ситуаціях, які передбачають, з одного боку, певну свободу вибору дій, а з іншого – безпосередню власну відповідальність за результати своєї діяльності як суб'єкта військового управління. Головним проявом сформованості професійної суб'єктності офіцерів є становлення їх суб'єктом військово-професійної діяльності.

Основними проявами суб'єкта військово-професійної діяльності є автономність, відповідальність, рефлексивність, цілісність, креативність, самоцінність, суб'єктна активність, що характеризується усвідомленістю, мимовільністю, вибірковістю, адекватністю, продуктивністю, своєчасністю, інтра- і інтеріндивідною спрямованістю,

включеністю і суб'єктною зумовленістю поведінки, спілкування і головне – військово-професійної діяльності.

Ключові слова: суб'єктність, професійна суб'єктність, офіцер, суб'єкт військово-професійної діяльності.

В.В. Ягупов, доктор пед. наук, професор,
професор кафедри общественных наук
Национального университета обороны Украины
имени Ивана Черняховского

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ СУБЪЕКТНОСТЬ ИЛИ СУБЪЕКТ ВОЕННО ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАК ИНТЕГРАЛЬНЫЙ РЕЗУЛЬТАТ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ОФИЦЕРОВ

Аннотация. Статья посвящена анализу профессиональной субъектности офицеров как проблемы профессиональной педагогики и психологии. Особое внимание обращено на раскрытие профессиональной субъектности офицеров как интегрального профессионально важного качества, которое основывается на позитивном самоотношении, рефлексии, саморефлексии и признании у себя деятельных, активно-преобразующих целенаправленных возможностей для самоактуализации в военно-профессиональной сфере, и определяет способности к самодетерминации, самоорганизации и саморегулированию профессиональной активности в соответствии с внешними и внутренними критериями эффективности и целесообразности в ситуациях, предполагающих, с одной стороны, определенную свободу выбора действий, а с другой – непосредственную личную ответственность за результаты своей деятельности как субъекта военного управления. Главным проявлением сформированности профессиональной субъектности офицеров является становление их субъектом военно-профессиональной деятельности.

Основными проявлениями субъекта военно-профессиональной деятельности являются автономность, ответственность, рефлексивность, целостность, креативность, самоценность, субъектная активность, что характеризуется осознанностью,

самопроизвольністю, вибірковістю, адекватністю, продуктивністю, своєчасністю, інтра- і інтеріндивідуальною направленістю, включеністю і суб'єктною обумовленістю поведінки, спілкування і головне – військово-професійною діяльністю.

Ключові слова: суб'єктність, професійна суб'єктність, офіцер, суб'єкт військово-професійної діяльності.

V.V. Yahupov, Doctor of pedagogical sciences, Professor,
Professor of the Department of Social Sciences,
the Ivan Cherniakhovsky National Defense
University of Ukraine

PROFESSIONAL AUTONOMY OR ACTOR OF MILITARY PROFESSIONAL ACTIVITY AS A RESULT OF OFFICERS' PROFESSIONAL TRAINING

Summary. The article deals with the officers' professional autonomy as a problem of professional pedagogy. It especially focuses on officers' professional autonomy as an integral professionally significant quality based on positive self-attitude, reflection, self-reflection, recognition of actively transforming purposeful opportunities for self actualization in the military professional sphere. It defines skills to self determination, self organization, self-regulation of professional activeness according to the external and internal criteria of effectiveness and purposefulness in the situations which, on the one hand, envisage certain freedom of actions choice, and, on the other hand, direct personal responsibility for the results of one's own activity as an actor of military command and control. The main manifestation of officers' professional autonomy is their becoming actors of military professional activity.

The main manifestations of the officer as an actor of military professional activity are such qualities as autonomy, responsibility, reflectiveness, integrity, creativity, self-value, actor's activeness which are characterized by awareness, spontaneity, selectiveness, adequacy, productiveness, timeliness, intra- and inter individual directionality, inclusiveness and autonomous conditionality of behavior, communication, and – most important – military professional activity.

Key words: autonomy, professional autonomy, officer, actor of military professional activity.

Актуальність статті. У сучасних складних умовах функціонування Збройних сил (ЗС) України, а також в умовах АТО на сході України суттєво підвищується роль суб'єктного чинника у військово-професійній діяльності. Від офіцерів очікують активних, самостійних, ініціативних і відповідальних дій, які характеризують їх суб'єктне ставлення до реалізації своїх посадових

компетенцій як суб'єктів управління. В умовах АТО від них вимагається своєчасне ухвалення обґрунтованих рішень, оскільки від якості і своєчасності таких рішень залежить життя підлеглих, успіх виконання поставлених завдань. У зв'язку з цим їх військово-професійна діяльність характеризується, з одного боку, надзвичайною насиченістю з нормативною невизначеністю, а з іншого – необхідністю в екстремальних умовах проявляти ініціативність і брати відповідальність за виконання поставлених завдань на себе.

У таких ситуаціях вирішальну роль відіграє інтегральна професійно важлива якість офіцера – професійна суб'єктність, яке ґрунтується на позитивному ставленні та самоставленні до самого себе як до офіцера, до військово-професійної діяльності як до об'єкта впливу, до інших як до соціальних і професійних суб'єктів. Вона формується на етапі отримання військово-професійної освіти, актуалізується та розвивається в процесі реалізації посадових компетенцій у військових підрозділах і частинах, а також на етапах оперативно-тактичної та оперативно-стратегічної видів підготовки.

Мета статті. Обґрунтувати професійну суб'єктність офіцерів, розкрити її сутність, зміст та основні прояви.

Аналіз результатів досліджень з проблеми статті. Проблему суб'єкта і суб'єктності почали досліджувати В.В. Зеньковський, І.А. Сікорський, Г.І. Челпанов, Д.М. Узнадзе, безпосередньо її методологічні основи обґрунтували С.Л. Рубінштейн і Б.Г. Ананьєв. Окремі аспекти цієї проблеми були розв'язані П.П. Зинченком, О.В. Запорожцем, Г.С. Костюком, В.А. Роменцом.

Особливо проблема суб'єкта та суб'єктності стала популярною наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Тут особливо слід підкреслити роль К.О. Абульханової-Славської та А.В. Брушлінського. Серед українських науковців цю проблему досліджують Г.О. Балл, І.Д. Бех, А.М. Бойко,

Н.Ю. Волянчук, І.А. Зязюн, О.В. Киричук, С.Д. Максименко, В.І. Осьодло, В.О. Татенко, В.В. Ягупов та ін.

Нині в межах проблеми професійного розвитку людини досліджується професійна суб'єктність різних фахівців, а фахівець сприймається як суб'єкт професійної діяльності. Це роботи російських (О.М. Волкова, Є.О. Клімов, А.К. Маркова, Л.М. Мітіна, Ю.П. Поваренков та ін.) та українських (А.Р. Бекірова, М.Й. Боришевський, Н.Ю. Волянчук, Ю.В. Журат, В.Г. Кушов, В.І. Осьодло, С.М. Пеліпчук, В.О. Татенко, В.В. Ягупов та ін.) науковців.

Аналіз результатів досліджень цих та інших науковців дає можливість підкреслити, що нині маються тільки окремі дослідження проблеми суб'єкта й суб'єктності фахівців. Водночас необхідно конкретизувати співвідношення понять «особистість», «суб'єкт» і «суб'єктність» щодо конкретних фахівців, у тому числі й до офіцерів, дати наукове обґрунтування поняття «професійна суб'єктність».

Отже, є всі підстави стверджувати, що суб'єктна проблема сьогодні в психологічній і педагогічній науках є однією з центральних і становиться пріоритетним у дослідженні професійного становлення та розвитку фахівців.

Виклад основного дослідницького матеріалу. Категорія «суб'єкт» має системну властивість, оскільки вона за своєю суттю інтегральна. Так, на думку А.В. Брушлінського, який активно досліджував проблему суб'єкта в психології, суб'єкт – це всеохоплююче, найбільш широке трактування суті людини, яке дає можливість охопити всі її якості – природні, соціальні, індивідуальні, а ми додаємо і професійні. Основним методологічним принципом суб'єктного підходу є визнання активної ролі особи в реалізації своїх потенційних можливостей у різних сферах – побутовій, соціальній, професійній. Трактування людини як суб'єкта допомагає, на думку А.В. Брушлінського, цілісно, системно розкрити творчу активність у всіх видах її взаємодії зі світом [2, с. 6-7].

У зв'язку з цим виникає закономірне запитання: кого має у професійному аспекті підготувати система військової освіти: особистість,

особистість офіцера, суб'єкта військово-професійної діяльності? Для цього слід розібратися зі змістовним наповненням цих понять. Ці поняття не тотожні, оскільки поняття «особистість» характеризує соціальну сутність людини та її соціалізованість у суспільстві, а поняття «суб'єкт» – діяльність людини (ігрову, навчальну і трудову) та її продуктивність. Водночас, слід наголосити, що особистість є фундаментом, підвалиною суб'єкта, тобто без особистості немає суб'єкта. Відповідно, суб'єкт діяльності – це сукупність природних (задатки, здібності, потенціали), особистісних (соціальні якості), індивідуальних (притаманні тільки конкретній особі якості, наприклад, музичні здібності) і професійних (професійно важливі якості) якостей, які формують індивідуальний стиль діяльності конкретного фахівця.

Отже, поняття «особистість», «діяльність» і «суб'єкт» взаємопов'язані та взаємозумовлені, оскільки формують нову якість – суб'єкта професійної діяльності, інтегральним проявом якого є професійна суб'єктність. Ми ці поняття розкриваємо згідно з методологічними положеннями системно-діяльнісного (С.Л. Рубінштейн, О.М. Леонтьєв) і суб'єктно-діяльнісного (К.О. Абульханова-Славська, А.В. Брушлінський) підходів. Згідно з цими підходами, діяльність є загальною універсальною формою взаємодії людини зі світом, як специфічний спосіб організації людської активності. У зв'язку з цим поняття «діяльність» має загальнонауковий статус. Суттєві характеристики діяльності зумовлені свідомістю і особистістю, що формує нову якість – суб'єкта діяльності. Діяльність і особистість завжди виступають в єдності, оскільки, з одного боку, особистість народжується в діяльності та формується і розвивається в діяльності, а з іншого – у діяльності формується та народжується нова якість особистості – суб'єкт діяльності. Під діяльністю С.Л. Рубінштейн розумів такий процес, за допомогою якого реалізується те чи інше *ставлення* (виділ. наше) людини до світу, який її оточує, – до інших людей, до завдань, які ставить перед нею життя [3].

Відповідно, система військової освіти має підготувати творчого суб'єкта військово-професійної діяльності, підвалиною якого є особистість

офіцера. А яким чином можна досягти такого результату? А для цього необхідно отримати відповідь на наступне проблемне питання: що має бути результатом військово-професійної підготовки офіцера? У науковій літературі та в державних стандартах вищої освіти маються різні варіанти відповідей: особистість, тобто соціального суб'єкта; офіцера – професійного суб'єкта, сукупність різноманітних компетенцій (інколи навіть незрозумілих не тільки для організаторів освіти, а й для науковців). Тут для пояснення інтегрального результату професійної підготовленості випускника ВВНЗ треба ввести наступне поняття – «суб'єктність» і «професійна суб'єктність», оскільки феномен суб'єктності знаходить своє відображення в контексті специфічної людської форми активності – діяльності. Суб'єктність є проявом творчої природи особистості в діяльності, оскільки вона регулює форми, види активності в діяльності як її суб'єкт. Суб'єкт – це якісно своєрідний спосіб існування особистості. Сутністю людини як суб'єкта різних видів активності інваріантно є особистість, без якої суб'єкт не має власної субстанціональності, психічної визначеності. У зв'язку з цим особистість є інтегративною основою, на якій «вибудовуються» різні прояви суб'єктності, в тому числі й професійна.

Відповідно, у процесі військово-професійної підготовки офіцера слід збагачувати його соціальну суб'єктність – особистість, формувати та розвивати культуру навчальної діяльності, результатом якого є навчальна суб'єктність офіцера, а інтегральним результатом набуття професійної освіти є формування військово-професійної суб'єктності – професіонала військової справи. Отже, кінцевим інтегральним результатом набуття військово-професійної освіти є формування військово-професійної суб'єктності офіцера чи формування суб'єкта військово-професійної діяльності. Тут доречним є думка А.В. Брушлінського про те, що «...суб'єкт – це не психіка людини, а людина, яка володіє психікою... Суб'єкт – це *якісно визначений спосіб самоорганізації...* (виділ. наше)» [3, с. 43], який формується щодо офіцера на етапі отримання ним військово-професійної освіти.

«Психологічна категорія суб'єкт дає можливість знайти у різних особистостей різну міру їх активності, різну міру інтегративності, різну ступінь взаємовизначення, розкрити співвідношення ідеалу розвитку і дійсно досягнутого рівня, можливостей особистості і дійсної міри її активності. Так здійснюється синтез понять суб'єкт, особистість, індивідуальність...» [1, с. 49], – наголошує К.О. Абульханова-Славська.

Сформованість військово-професійної суб'єктності офіцера чи суб'єкта військово-професійної діяльності є «барометром» досягнення головної мети його військово-професійної підготовки – набуття ним військово-професійної компетентності. Тут слід мати на увазі такий парадокс – відмінні знання, навички, вміння і навіть здатності випускника не завжди означають становлення суб'єктом військово-професійної діяльності, поняття «відмінник» і «суб'єкт військово-професійної діяльності» не тотожні.

Професійна суб'єктність офіцера, з одного боку, є складним системним психічним явищем, яке об'єднає різні рівні прояву його активності, ініціативності, інтегративності та системності, що актуалізуються в здатності бути суб'єктом чи в системній здатності і готовності ініціювати військово-професійну діяльність, а з іншого – змістовні аспекти її формування, розвитку та прояву визначаються типологією та специфікою професійно зумовлених завдань, які вирішують військові підрозділи та частини, специфічними умовами військового середовища та особливостями службової взаємодії військовослужбовців. Відповідно, у кожній діяльності, у тому числі й військовій, вона має свою унікальну структуру, яка індивідуалізується в постаті кожного конкретного військового фахівця.

Отже, можна зробити такі висновки щодо поняття «професійна суб'єктність офіцера»: 1) суб'єктність є однією з центральних характеристик як офіцера, так і його діяльності, оскільки представляє інтегративну професійно важливу якість і характеризує цілісну його активність у військово-професійній діяльності; 2) вона проявляється у військово-професійній діяльності та, відповідно, вона має професійний характер; 3) в

основі її проявів лежать системні позитивні особистісні якості; 4) рівень сформованості/розвиненості професійної суб'єктності офіцера визначається сукупністю різноманітних суб'єктних якостей. Більш докладно охарактеризуємо останній аспект.

Так на основі аналізу праць класиків системно-діяльнісного та суб'єктно-діяльнісного підходів, а також з урахуванням специфіки професійної діяльності офіцерів, можна виокремити такі провідні характеристики їх професійної суб'єктності: «1) ціннісна вмотивованість дій, вчинків, поведінки і в цілому діяльності, що демонструє причинну зумовленість діяльності особистості як її суб'єкта; 2) активність, яка відображає здатність особистості, як суб'єкта діяльності, до свідомих цілеспрямованих дій для досягнення її цілей; 3) здатність до рефлексії та найголовніше – до саморефлексії, які дають можливість зрозуміти свої мотиви, поведінку та дії, а також і інших осіб, що сприяє самооцінюванню, самоконтролю, самодетермінації і саморегуляції своїх вчинків, дій і в цілому діяльності; 4) усвідомлена модальність – розуміння особистістю, як суб'єктом діяльності, власних особистісних, професійних і суб'єктних особливостей у порівнянні з іншими особами та фахівцями; 5) варіативність, яка характеризує можливості особистості свідомо самостійно вибирати засоби діяльності в залежності від характерної їх модальності, здатність цілеспрямовано детермінувати та регулювати свою поведінку, спілкування та діяльність у залежності від обстановки» [4, с. 130-131].

Активність, ціннісно-мотиваційна зумовленість діяльності, здатність рефлексії та саморефлексії складають варіативну складову структуру професійної суб'єктності офіцера, оскільки, з одного боку, вони є динамічними, бо мають властивість до формування, розвитку, вдосконалення, а також і й зруйнування, а з іншого – вони у кожній професії специфічні, неповторні.

Отже, *професійна суб'єктність офіцера ЗС України* – це його інтегральна професійно важлива якість, яка, з одного боку, є системним

проявом сформованості військово-професійної компетентності, а з іншого – характеризує його позитивне самоствавлення до самого себе як до офіцера, що, у свою чергу, «запускає» його самодетермінацію, самоорганізацію та саморегуляцію у військово-професійній діяльності, як суб'єкта управління, згідно з зовнішніми (вимоги формалізованих документів, які регламентують військово-професійну діяльність офіцера) та внутрішніми (цінності, особистісні норми, мотиви, суб'єктна позиція, професійні переконання тощо) критеріями її ефективності та доцільності, особливо в таких ситуаціях, коли є певна свобода вибору варіантів дій, а також існує безпосередня відповідальність за результати та наслідки своєї діяльності.

Сутність професійної суб'єктності офіцера проявляється в його становленні суб'єктом військово-професійної діяльності на основі позитивного самоприйняття та самоствавлення до самого себе як військового професіонала, готового та здатного до її самодетермінації та саморегуляції згідно з службовими інструкціями, нормативними вимогами, професійними та особистісними переконаннями, суб'єктною позицією як військового та офіцера. Її можна конкретизувати в таких показниках: 1) це інтегральний результат його професійного самовизначення як військового, як офіцера та як суб'єкта військового управління; 2) це здатність і готовність до військово-професійної діяльності як військового та суб'єкта управління; 3) це його відносна внутрішня «незалежність» чи автономність у системі ЗС України в процесі реалізації посадових компетенцій як суб'єкта управління; 4) це суб'єктна поведінка та діяльність у процесі реалізації посадових компетенцій як конкретної посадової особи у військових підрозділах і частинах.

Отже, професійна суб'єктність офіцера – це його цілісне психічне утворення, яка має свою структуру, зумовлену як змістом, специфікою та засобами військово-професійної діяльності, так і суб'єктним ставленням, суб'єктною позицією та активністю як суб'єкта управління у ЗС України.

Її структура обов'язково включає мінімум такі елементи:

– ціннісно-мотиваційний (цінності і мотиви військово-професійної діяльності; ставлення до ЗС України, до військово-професійної діяльності, до фаху військового, що формує суб'єктне ставлення до самого себе як до офіцера та суб'єкта управління; суб'єктна позиція тощо);

– рефлексивний (знання, усвідомлення і сприйняття своєї ціннісно-мотиваційної сфери як офіцера та суб'єкта військово-професійної діяльності; сформованість професійної свідомості та самосвідомості тощо);

– поведінково-діяльнісний (наявність військово-професійного досвіду, сформованість практичного мислення, військово-професійної компетентності та культури, які формують характерний для військової сфери тип поведінки та діяльності офіцера);

– праксіологічний (індивідуально-професійний потенціал як військового, офіцера та суб'єкта управління, який сприяє успішній військово-професійній діяльності; суб'єктний і професійний досвід тощо);

– суб'єктні якості (автономність, рефлексивність, цілісність, самоцінність, суб'єктна активність та ін.).

Неповторна компоновка цих елементів формує унікальну структуру професійної суб'єктності кожного офіцера. Основними психологічними механізмами її актуалізації є:

– професійне самовизначення, результатом якої є самоприйняття як військового, офіцера, представника ЗС України;

– суб'єктна позиція як офіцера і суб'єкта військового управління, що проявляється в цілях, смислі і результатах військово-професійної діяльності та інтегрально характеризує її цінності, смисл та мотивацію;

– суб'єктне ставлення до самого себе як до військового професіонала та суб'єкта військово-професійної діяльності.

Професійна суб'єктність офіцера має певні *етапи формування, актуалізації, розвитку та розпаду*. Феномен професійної суб'єктності офіцера пов'язаний з етапами професіоналізації – набуття військово-

професійної освіти, самоактуалізація і самореалізація у військово-професійній діяльності.

Перший етап – це отримання вищої військово-професійної освіти, на якому відбувається формування професійної суб'єктності офіцера. Важливими передумовами її формування є суб'єктна позиція, суб'єктна поведінка і суб'єктне ставлення до навчальної діяльності на молодших курсах, а на старших курсах – до майбутньої військово-професійної діяльності. Основними проявами навчальної суб'єктності курсантів (слухачів) є: усвідомлення своїх військово-професійних і навчальних потреб; свідоме включення в систему військово-професійної освіти як її суб'єкта; самостійність і автономність у навчальній діяльності; військово-професійна спрямованість пізнавальних дій.

Другий етап розпочинається у військах, у процесі практичної військово-професійної діяльності в військових підрозділах і частинах, який має наступну динаміку: усвідомлення своєї суб'єктності в військово-професійної діяльності та її сприйняття й актуалізація; поступове розширення тих функцій, які реалізуються самостійно та автономно; поступове формування індивідуального стилю військово-професійної діяльності; розширення варіативності дій у процесі вирішення військово-професійних завдань у типових і екстремальних умовах діяльності; зміна характеру структурних і змістовних зв'язків між елементами професійної суб'єктності; орієнтування на власний військово-професійний досвід і потенціал у складних умовах діяльності; підвищення ролі внутрішньо детермінованої та регульованої професійної активності.

Характер і зміст цієї динаміки в кожного офіцера індивідуальні та неповторні, які в свою чергу визначають типологію професійної суб'єктності офіцера – активно-творчий, самодостатній і виконавчий.

Найголовніше те, що офіцер як суб'єкт військово-професійної діяльності у повному обсязі володіє структурою діяльності, в якій приймає

участь, починаючи від усвідомлення її мотивів і мети до отримання результату, а також здатний його оцінити, рефлексувати і відкоригувати.

Показники професійної суб'єктності офіцера у військово-професійній діяльності: усвідомлення необхідності військово-професійного зростання, професійного вдосконалення для професійної самоактуалізації у військово-професійній діяльності; усвідомлення необхідності післядипломної військово-професійної освіти як одного важливих напрямів подолання професійних і вікових криз; здатність обрати організаційну форму військово-професійної освіти; здатність самостійно формувати свої військово-професійні потреби та свідомо шукати способи їх задоволення; свідоме прийняття тієї чи іншої суб'єктної позиції в навчально-виховному процесі ВВНЗ, а також у військових підрозділах і частинах як суб'єкт військового управління; здатність до мотиваційної, інтелектуальної, діяльнісної та емоційно-вольової самоорганізації та саморегуляції своєї поведінки та діяльності в військовому середовищі.

Висновки.

1. Проблема суб'єкта і професійної суб'єктності офіцера є актуальною міждисциплінарною науковою проблемою, яка потребує комплексних міждисциплінарних досліджень, насамперед на стику філософських, психологічних і педагогічних наук.

2. Безумовно, результатом військово-професійної підготовки офіцера в ВВНЗ є формування і розвиток його військово-професійної суб'єктності як суб'єкта військово-професійної діяльності.

3. Офіцер, як суб'єкт пізнання і перетворення військово-професійної дійсності, має особливу інтегральну професійно важливу якість – професійну суб'єктність, яка є підвалиною його самодетермінації, самоорганізації та самоуправління у військово-професійній діяльності.

4. Основними суб'єктними якостями офіцерів є активність, самостійність, рефлексивність, автономність та ін.

Перспективні напрями досліджень: обґрунтування основних етапів формування і розвитку професійної суб'єктності офіцерів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абульханова К.О. Методологічне значення категорії суб'єкта для сучасної психології / К.О. Абульханова-Славська // Людина. Суб'єкт. Вчинок: Філософсько-психологічні студії / За заг. ред. В.О. Татенка. — К. : Либідь, 2006. — С. 37-51.

2. Брушлинский А.В. Психология субъекта: Некоторые итоги и перспективы / А.В. Брушлинский // Известия Российской академии образования. — М., 1999. — С. 30-41.

3. Рубинштейн С.Л. Бытие и сознание / С.Л. Рубинштейн. — М. : Изд-во Академии наук СССР, 1957. — 327 с.

4. Ягупов В.В. Профессиональная субъектность офицеров Министерства чрезвычайных ситуаций Украины / В.В. Ягупов, Н.А. Крышталь, В.Н. Король // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького. — [Серія: педагогічні і психологічні науки / гол. ред. Потапчук Є.М.]. — Хмельницький: Вид-во НАДПС ім. Б. Хмельницького, 2012. — № 64. — С. 129-133.